

PROTOKOL O POKOJNÉM VYŘIZOVÁNÍ MEZINÁRODNÍCH SPORŮ (ŽENEVSKÝ PROTOKOL)

ŽENEVA, 2. ŘÍJNA 1924

Jsouce prodchnuti pevnou vůlí zajistiti udržování všeobecného míru a bezpečnosti národů, jejichž existence, neodvislost nebo území mohly by býti ohroženy, uznávající solidaritu, která spojuje členy mezinárodního společenství, potvrzující, že útočná válka je porušením této solidarity a mezinárodním zločinem,

přejíce si usnadniti úplné provádění systému obsaženého v Paktu o Společnosti národů, týkajícího se pokojného řešení sporů mezi státy a zajistiti stíhání mezinárodních zločinů a

hodlající provést, jak to má na mysli článek 8 Paktu, snížení zbrojení států na nejmenší míru slučitelnou s jejich bezpečností a s plněním mezinárodních závazků uložených společným postupem, podepsaní, jsouce náležitě zplnomocnění k tomu účelu, shodli se na těchto ustanoveních:

ČLÁNEK 1.

Signatární státy se zavazují, že se všemožně vynasnaží, aby byly do Paktu zařazeny dodatky, jež by odpovídaly ustanovením obsaženým v následujících člancích. Shodují se na tom, že tato opatření se stanou závaznými v jejich vzájemných vztazích ode dne, kdy tento protokol nabude působnosti a že naproti nim Shromáždění a Rada Společnosti národů budou od té doby oprávněny vykonávat všechny práva, která jsou jim tímto protokolem udělena.

ČLÁNEK 2.

Signatární státy se shodují na tom, že v žádném případě nesmějí se uchýliti k válce, ani mezi sebou, ani proti kterémukoli státu, který by v daném případě přijal všechny závazky níže vymezené, vyjma v případě odporu proti útočným činům nebo když by jednaly ve shodě s Radou nebo Shromážděním národů podle ustanovení Paktu a tohoto protokolu.

ČLÁNEK 3.

Signatární státy se zavazují, že uznají jako plně závaznou, bez zvláštní úmluvy, pravomoc Stálého dvora mezinárodní spravedlnosti v případech, které má na mysli odstavec 2 článku 36 statutu Dvora, aniž tím však kterýkoli stát, jenž by přistoupil ke zvláštnímu protokolu vyloženému k podpisu dne 16. prosince 1920 podle uvedeného článku, ztrácí možnost učiniti výhrady slučitelné s doložkou, o níž se tam jedná.

Přistoupení k tomuto zvláštnímu protokolu vyloženému dne 16. prosince 1920 musí se státi ve lhůtě jednoho měsíce, která následuje po nabytí působnosti tohoto protokolu.

Státy, které přistoupí k tomuto protokolu po nabytí jeho působnosti, budou povinny splniti hofejší závazek během měsíce následujícího po přístupu.

ČLÁNEK 4.

K doplnění ustanovení odstavců 5, 6 a 7 článku 15 Paktu, signatární státy, se usnášejí, že se podrobí tomuto řízení:

1. Jestliže spor předložený Radě nemohl být touto vyřízen tak, jak je stanoveno v odstavci 3 řečeného článku 15, Rada vybídne strany, aby předložily spor řízení soudnímu nebo rozhodčímu.
2. a) Jestliže to strany odmítnou, přikročí se na žádost aspoň jedné strany k sestavení sboru rozhodců. Sbor bude sestaven, pokud možno, dohodou stran.
b) Jestliže se ve lhůtě, Radou stanovené, nedohodly zcela nebo částečně o počtu, osobách a právech rozhodců, jakož i o řízení, rozhodne Rada sporné otázky. Zvolí neodkladně – po poradě se stranami – rozhodce a jejich předsedu z osob, které svou národností, povahou a zkušeností budou podle jejího zdání skýtati největší záruky způsobilosti a nestrannosti.
c) Jakmile budou podány konečné návrhy stran, sbor rozhodců na žádost kterékoli strany si vyžádá o sporných otázkách právních prostřednictvím Rady posudek Stálého dvora mezinárodní spravedlnosti, který se v tomto případě sejde urychleně.
3. Jestliže žádá ze stran nežádá arbitráž, Rada znovu provede prozkoumání sporu. Pro případ, že Rada sestaví zprávu odhlasovanou všemi svými členy, nepočítajíc zástupce rozvaděných stran, signatární státy se shodují, že se podrobí řešením Radou doporučeným.
4. V případě, že Rada nemůže sestaviti zprávu přijatou všemi svými členy nepočítajíc v to zástupce rozvaděných stran, předloží spor rozhodčímu řízení. Sama upraví složení, pravomoc a řízení sboru rozhodců a při volbě rozhodců přihledne k zárukám způsobilosti a nestrannosti ve smyslu odstavce 2 b) shora uvedeného.

5. V žádném případě nemohou býti předmětem nového řízení způsoby řešení, které již byly jednomyslně doporučeny Radou a přijaty jednou z účastných stran.
6. Signatární státy se zavazují svědomitě vykonati soudní nebo rozhodčí nálezy a podrobiti se, jak bylo řečeno shora v odstavci 3, řešením doporučeným Radou. V případě, že by stát nedostal těmto závazkům, použije Rada veškerého svého vlivu, aby zajistila jejich šetření. Nepodaří-li se jí to, navrhne opatření, která by jim dodala účinnosti, tak, jak je řečeno na konci článku 13 Paktu. V případě, že by některý stát, nechtěje dostáti těmto závazkům, uchýlil se k válce, sankce uvedené v článku 16 Paktu, vyložené způsobem, jak jest stanoven v tomto protokolu, staly by se proti němu bezprostředně použitelnými.
7. Ustanovení tohoto článku se nevztahují na řešení sporů, které by mohly vzniknouti následkem válečných opatření, jež byla učiněna jedním nebo několika signatárními státy v dohodě s Radou nebo Shromážděním.

ČLÁNEK 5.

Ustanovení odstavce 8 článku 15 Paktu možno i nadále před Radou uplatňovati.

Jestliže za provádění některého ze způsobů rozhodčího řízení, jak jsou uvedeny shora ve článku 4, jedna ze stran tvrdí, že spor neb některá část sporu týká se otázky, jejíž úpravu mezinárodní právo ponechává výlučné pravomoci této strany, vyžádají si rozhodci v tomto bodě posudek Stálého dvora mezinárodní spravedlnosti prostřednictvím Rady. Posudek Dvora bude závazný pro rozhodce a ti se omezí, je-li tento posudek kladný, na jeho konstatování ve svém nálezu.

Uzná-li Stálý dvůr neb Rada, že otázka výhradně spadá do výlučné pravomoci státu, mezitímní rozhodnutí to nebude na překážku, aby situace ta nebyla zkoumána Radou neb Shromážděním ve smyslu článku 11 Paktu.

ČLÁNEK 6.

Jestliže jest spor podle odstavce 9 článku 15 Paktu předložen Shromážděním, bude toto míti k řešení sporu všechna oprávnění, příslušející Radě, pokud jde o pokus smíru mezi stranami, tak jak jest uvedeno v odstavcích 1, 2 a 3 článku 15 Paktu a shora v č. 1 článku 4.

Nedocílilo-li Shromáždění přátelského vyřízení, bude postup takovýto:

žádá-li jedna ze stran arbitráž, přikročí Rada k ustavení sboru rozhodců za podmínek uvedených shora pod č. 2 článku 5 lit. a, b, c;

nežádala-li žádá ze stran arbitráž, převezme opět Shromážděním se stejnou pravomocí jako Rada prozkoumání sporu. Řešení doporučená zprávu Shromážděním a schválená za podmínek uvedených na konci odstavce 10 článku 15 Paktu, má stejnou platnost a přivodí tytéž účinky, pokud jde o tento protokol, jako řešení doporučené zprávu Rady za podmínek uvedených shora pod č. 3 článku 4.

Nemůže-li býti docíleno potřebné většiny, bude spor předložen rozhodčímu řízení a Rada sama upraví složení, pravomoc a řízení sboru rozhodců, jak jest uvedeno pod č. 4 řečeného článku 4.

ČLÁNEK 7.

Vznikne-li spor mezi dvěma neb několika signatárními státy, shodují se tyto v tom, že ani před tím, než spor bude podroben řízení pro pokojné řešení, ani během takového řízení nepodniknou ničeho, co by vedlo ke zvýšení zbrojení neb stavu branných sil, jež by mohlo změnití stav, stanovený konferencí pro omezení zbrojení, jak ji předepisuje článek 17 tohoto protokolu; rovněž neučiní žádného opatření pro vojenskou, námořní, leteckou, průmyslovou neb hospodářskou mobilizaci a vůbec žádného činu, který by byl způsobití přiosťtí neb rozšířítí spor.

Ve shodě s ustanovením článku 11 Paktu jest povinností Rady zkoumati každou stížnost do porušení shora uvedených závazků jež by jí mohla býti podána jedním neb několika státy zúčastněnými na sporu. Domnívá-li se Rada, že stížnost je přípustná, a pokládá-li jí za vhodnou, má zavéstí šetření a pátrání v jedné neb několika dotčených zemích. Tato šetření a pátrání mají býti vykonána ve lhůtě nejkratší a signatární státy se zavazují provedení všemožně usnadnití.

Opatření takto učiněná Radou jsou určena k usnadnění pokojného řešení sporů a nemají v ničem prejudikovati samému provedení opatření.

Je-li tímto šetřením a pátráním zjištěno jakékoli porušení ustanovení prvního odstavce tohoto článku, jest povinností Rady vyzvatí stát neb státy, jež se provinily porušením, aby zjednaly nápravu. Jestliže dotyčný stát neb státy neuposlechnou tohoto vyzvání, prohlásí Rada, že řečené státy jsou vinny porušením Paktu neb tohoto protokolu a má rozhodnouti, jakých opatření je třeba, aby co nejdříve byl odklizen stav, způsobití ohrožití světový mir.

O použití tohoto článku se Rada usnese většinou dvoutřetinovou.

ČLÁNEK 8.

Signatární státy se zavazují, že se zdrží jakékoli akce, která by se mohla jevití jako hrozba útokem proti jinému státu.

Domnívá-li se jeden ze signatárních států, že jiný stát koná válečné přípravy, má právo obrátití se v té věci na Radu.

Tato, když byla zjistila skutečný stav, postupuje podle článku 7, odstavce 2, 4 a 5.

ČLÁNEK 9.

Vzhledem k tomu, že existence demilitarizovaných pásem je způsobití zabránití útokům a usnadnití jejich nepochybně zjištění ve smyslu článku 10, níže uvedeného, doporučuje se zřizování takovýchto pásem mezi státy, jež vzájemně s tím souhlasí, jakožto prostředek, jak předejití porušení tohoto protokolu.

Demilitarizovaná pásma již existují na základě určitých smluv neb úmluv neb, která by byla zřízena v budoucnosti mezi státy, jež vzájemně s tím souhlasí, budou moci býti dána pod dočasnou neb trvalou kontrolu, kterou zřídí Rada na žádost a na útraty jednoho neb několika sousedních států.

ČLÁNEK 10.

Útočnkem jest každý stát, který se uchýlí k válce porušiv závazky stanovené Paktem neb tímto protokolem. Porušení statutu demilitarizovaného pásma znamená totéž jako sáhnutí k válce.

Je-li zahájeno nepřátelství, jest pokládati za útočníka, neučiní-li Rada jednomyslné rozhodnutí opačné:

- 1) Každý stát, jež odmítne předložití spor k pokojnému vyřizování podle článku 13 a 15 Paktu, doplněných tímto protokolem – neb stát, jež odmítne podrobítí se buď rozhodnutí soudnímu neb rozhodčímu nebo jednomyslnému doporučení Rady, – neb stát, jež nebude dbátí jednomyslné zprávy Rady, rozhodnutí soudního neb nálezu rozhodčího, kterým se uznává, že spor vzniklý mezi nimi a jiným státem válčícím týká se otázky, kterou mezinárodní právo ponechává výlučně pravomoci tohoto státu; nicméně v tomto posledním případě bude stát pokládán za útočníka jen tenkrát, když by nebyl předložil předem otázku Radě neb Shromáždění podle článku 11 Paktu.
- 2) Každý stát, který poruší některé z prozatímních opatření, která učiní v době řízení Rada podle článku 7 tohoto protokolu.

Mimo předpoklady uvedené pod čísly 1 a 2 tohoto článku, nemohla-li Rada určití v nejkratší lhůtě útočníka, bude její povinností, aby předepsala válčícím stranám příměří, jehož podmínky určí většinou dvoutřetinovou a na jehož zachování bude bdítí.

Každá válčící strana, která odmítne příměří neb porušila jeho podmínky, bude považována za útočníka.

Rada vyzve signatární státy, aby provedly bezodkladně proti útočníkovi sankce, uvedené ve článku 11 tohoto protokolu a každý signatární stát, byv takto vyzván, bude od té doby oprávněn vykonávatí práva válčící strany.

Jakmile Rada učinila signatárním státům výzvu zmíněnou v posledním odstavci článku 10 tohoto protokolu, vstupují závazky uvedených států, pokud jde o sankce všeho druhu uvedené v odstavcích 1 a 2 článku 16 Paktu, ihned

v působnost, aby tyto sankce mohly projevit své účinky proti útočníkovi bez jakéhokoli prodlení.

Tyto závazky dlužno vykládati v tom smyslu, že každý ze signatárních států jest povinen lokálně a účinně spolupracovat k tomu, aby byl dodržen Pakt o Společnosti národů a aby každý stát se postavil proti každému útočnému činu takovou měrou, jak mu to dovozuje jeho zeměpisná poloha a zvláštní podmínky jeho ozbrojení.

Ve shodě s odstavcem 3 článku 16 Paktu zavazují se signatární státy, každý jednotlivě a společně, přispěti na pomoc státu napadenému neb ohroženému a poskytnouti si vespolek podporu vzájemnými výhodami a výměnami, pokud jde o zásobování surovinami a potravinami všeho druhu, poskytnutím úvěru, dopravy a průvozu a že za tímto účelem podniknou všemožná opatření, aby udržely bezpečnost komunikací pozemních a námořních států napadeného neb ohroženého. Jsou-li obě rozvaděné strany útočnický ve smyslu článku 10, budou sankce hospodářské a finanční uplatněny proti jedné i druhé.

ČLÁNEK 12.

Vzhledem ke složitosti podmínek, za kterých by Rada mohla býti povolána, aby dostála úkolům zmíněným shora ve článku 11, pokud jde o hospodářské a finanční sankce, a za účelem, aby vymezila záruky, jež se poskytují tímto protokolem signatárním státům, vyzve Rada bezodkladně hospodářské a finanční organizace Společnosti národů, aby po prozkoumání podaly zprávu o povaze opatření, kterých by bylo užiti, aby mohly vstoupiti v život sankce a opatření, vyplývající z hospodářské a finanční spolupráce, o nichž je řeč ve článku 16 Paktu a článku 11 tohoto protokolu.

Jakmile Rada obdrží tyto údaje, dá vypracovati svými příslušnými orgány:

- 1) plán o postupu, určený k tomu, aby uvedl v činnost hospodářské a finanční sankce proti útočícímu státu,
 - 2) plán hospodářské a finanční spolupráce mezi státem napadeným a rozličnými státy, poskytujícími mu pomoc,
- a oznámí tyto plány členům Společnosti a ostatním signatárním státům.

ČLÁNEK 13.

Vzhledem k sankcím vojenským, námořním a leteckým, jichž případné použití je stanoveno ve článku 16 Paktu a článku 11 tohoto protokolu, bude Rada oprávněna přijímati závazky států, určujíc předem síly vojenské, námořní a letecké, jimiž by tyto státy mohly bezodkladně zakročiti, aby zajistily provádění povinností vyplývajících po této stránce z Paktu a tohoto protokolu.

Jakmile Rada vyzvala signatární státy vybiďnutím zmíněným v posledním odstavci článku 10 shora uvedeného, mohou tyto státy vedle toho vyslati na základě

dříve sjednaných smluv své síly vojenské, námořní a letecké na pomoc určitému státu, jenž se stal obětí útoku.

Smlouvy zmíněné v předchozím odstavci jsou zapisovány a uveřejňovány Sekretariátem Společnosti národů; zůstávají přístupny každému státu, jenž je členem Společnosti a jenž by k nim chtěl přistoupit.

ČLÁNEK 14.

Pouze Rada sama je oprávněna stanovit, že jest provádění sankcí zastaviti a obnoviti normální poměry.

ČLÁNEK 15.

Abý vyhověly duchu tohoto protokolu, jsou signatární státy zajedno, že úhrnně náklady všech podniků rázu vojenského, námořního nebo leteckého podniknutých k potlačení útoku podle ustanovení tohoto protokolu, jakož i náhrada všech škod způsobených operacemi na obou stranách, budou hrazeny státem útočícím až do krajní hranice jeho schopnosti.

Nicméně vzhledem ke článku 10 Paktu, nesmí v žádném případě prováděním sankcí ve smyslu protokolu býti zasažena celistvost neb politická nezávislost státu útočícího.

ČLÁNEK 16.

Signatární státy jsou zajedno, že v případě sporu mezi jedním neb několika z nich a jedním neb několika státy, které stojí mimo ni, budou vyzvány za podmínek obsažených ve článku 17 Paktu, aby se podrobily závazkům přijatým signatáři tohoto protokolu za účelem pokojného řešení.

Jestliže vyzvaný stát odmítne přijmouti řečené podmínky a závazky a uchýlí se k válce proti signatárnímu státu, jest proti němu užiti ustanovení článku 16 Paktu, jak jsou přesněji stanovena tímto protokolem.

ČLÁNEK 17.

Signatární státy se zavazují, že se zúčastní mezinárodní konference pro snížení zbrojení, která má býti svolána Radou a která se sejde v Ženevě v pondělí 15. června 1925. Všechny ostatní státy, ať jsou členy Společnosti nebo ne, budou pozvány na tuto konferenci.

Vzhledem ke svolání této konference připraví Rada, přihlížejíc k závazkům vyčteným v člancích 11 a 13 tohoto protokolu, všeobecný program pro snížení a omezení zbrojení, který bude dán této konferenci k dispozici a oznámen co nejdříve vládám, a to nejpozději tři měsíce před jejím zahájením.

Jestliže do 1. května 1925 aspoň většina členů trvale v Radě zastoupených a deset jiných členů nesloží svých ratifikačních listin, vyžádá si generální sekretář

Společnosti bezodkladně rozhodnutí Rady v tom směru, zdali má pozvání odvolati či konferenci prostě odložit na dobu stanovenou Radou, až by byl složen dostačující počet ratifikací.

ČLÁNEK 18.

Pokud se činí ve článku 10 neb v jiných ustanoveních tohoto protokolu zmínka o rozhodnutí Rady, vždy jest rozuměti tomu ve smyslu článku 15 Paktu, to jest, že hlas zástupce stran ve sporu nepočítá se při zjišťování jednomyslnosti neb potřebné většiny.

ČLÁNEK 19.

Tento protokol nedotýká se, pokud to výslovně nestanoví, práv a povinností člena Společnosti národů, jak vyplývají z Paktu.

ČLÁNEK 20.

Každý spor, týkající se výkladu tohoto protokolu, bude předložen Stálému dvoru mezinárodní spravedlnosti.

ČLÁNEK 21.

Tento protokol, jehož znění francouzské a anglické jsou autentické, bude ratifikován.

Uložení ratifikačních listin stane se v Sekretariátu Společnosti národů co možná nejdříve.

Státy, jejichž vlády mají sídlo mimo Evropu, budou se moci omeziti na sdělení Sekretariátu Společnosti národů, že jejich ratifikace byla provedena, a v tomto případě odevzdají ratifikační listinu co možná nejdříve.

Jakmile většina členů trvale zastoupených v Radě a deset jiných členů Společnosti uloží svou ratifikační listinu neb provedou ratifikaci, bude to konstatováno zápisem, pořízeným sekretariátem.

Protokol nabude působnosti, jakmile bude zápis hotov a jakmile bude plán na snížení zbrojení přijat konferencí zmíněnou v článku 17.

Nebyl-li plán na snížení zbrojení, který řečená konference přijala, ve lhůtě jí stanovené proveden, bude na Radě, aby to konstatovala; tímto konstatováním tento protokol padá.

Podmínky, na jejichž základě bude moci Rada konstatovat, že plán vypracovaný mezinárodní konferencí pro snížení zbrojení nebyl proveden a že z toho důvodu tento protokol padl, budou určeny konferencí samou.

Každý signatární stát, který po uplynutí lhůty stanovené konferencí, se nepodřídí plánu jí schválenému, bude vyloučen z výhod, plynoucích z ustanovení tohoto protokolu.

Na svědomí čehož podepsaní, jsouc řádně k tomu cíli zplnomocnění, podepsali tento protokol.

Dáno v Ženevě dne 2. října léta tisícího devítistého dvacátého čtvrtého v jediném exempláři, jenž zůstane uložen v archívech Sekretariátu Společnosti národů a jenž bude jím zaznamenán v den, kdy nabude působnosti.¹

¹Text převzat z publikace A. Hobzy: Dokumenty ke studiu mezinárodního práva, Praha 1931, s. 140 - 149